

ФОЛКЛОРНАТА ОБРЕДНОСТ НА БЪЛГАРСКАТА ОБЩНОСТ В СЛОВАКИЯ

Снежана Йовева

Институт за български език – БАН

Светлана Антова

Институт за фолклор – БАН

Чрез фолклорната обредност на българската общност в Словакия се разгъват претрансформирани български модели в процеса на межкултурния диалог. Културата (в най-общия смисъл на понятието) е сложен синтез от редица компоненти – език, религия, социални фактори, фолклорни традиции и т. н. И всички те в случая са етноопределящи маркери в словашкото етнокултурно пространство. В дълготрайния и сложен процес на адаптация на българите в чуждата среда неминуемо се стига до обредната система и свързаните с нея ритуали на празнуване. Теренните записи, осъществени през м. май 1998 г. в Братислава, показват степента на съчетаемост на двата обредни модела – българския и словашкия. При смесване на някои от компонентите в обредния цикъл се наблюдава явлението „**бикултуризъм**”, но те не са равностойни, напротив – налице е естествено преобладаване на словашкия. Елементите, привнесени от българите, са малко и се проявяват незакономерно и в различна степен у информаторите. Открояват се пет етапа по отношение на навлизането и влиянието на словашката обредна система:

I етап – Запознаване със словашките традиции;

II етап – Опити за приемане на елементи от словашката обредна система;

III етап – Привнасяне на български елементи в смесените българо-словашки семейства;

IV етап – Отпадане на българските елементи с течение на времето. Запазване на някои по-атрактивни и екзотични (за словаците) елементи;

V етап – Изцяло възприемане на словашката обредна система.

В словашкото пространство функционират като атрактивни и екзотични някои емблематични елементи от българската обредност, които са и маркери на тяхната българска етнопринадлежност. Такива са: българските мартеници; т.нар. „чукане” с червени яйца на Великден (напоследък истинските яйца биват заменени с шоколадови, а това е типичен пример за функционирането на съвременните артефакти във фолклорната обредност); традиционните български ястия (шопска салата, сирене, суджук, баница и др.).

Българинът възприема словашкия етномодел за празнуване при двата най-големи християнски празника – Коледа и Великден – коледното дръвче „стромчек” замества елхата; словашкото предколедно почистване на домовете е аналог на българските ритуални пролетни чистения; традиционните словашки „шибачки” са възприети лесно от българите, поради сходството им със суровачките около Коледа; словашката коледна вечеря – шаран и леща чорба си кореспондират, съответно, с основното ястие на българската трапеза на Никулден – рибата, и с постното ядене на Бъдни вечер (каквото е лещата).

Българите в Словакия са с много добра „обредна” памет. В разговорите ни с тях като постоянни наративни похвати фигурират „сравнението” и „аналогията” между празнично-обредните елементи на двете етнически диференцирани системи. Наблюденията илюстрират закономерната връзка между компонентите на културата, респ. взаимовръзката между фолклорната култура и езика. Адаптацияните модели и стратегии в етнокултурното пространство благоприятстват за езиковите интерференции (предимно на лексико-семантично равнище), свързани с лексеми на компоненти от този етнокултурен модел. А след такива лингвистични явления се стига и до културни

интерференции. Възприели вече рамковите рефлексии на словашкия обреден цикъл, те достигат до процеса на „акултурация“ по отношение на фолклорната култура, но в никакъв случай до пълното ѝ забравяне.

Близостта в етногенетичното развитие на двете култури – българската и словашката като славянски, води до бързо и поэтапно приспособяване на българите в чуждата етническа среда. Така лингвистичната и културната адаптация се оказват необходимо условие за резултатно партньорство в българо-словашкия социокултурен живот.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. **Архив на МВнР.** Спогодба от 16.09.1946 г. за наемане на български земеделски работници и настаняването им на работа в Чехословакия. Чл. 1, с. 1.
2. **Гинчев, Ц.** Няколко думи от историята на нашето градинарство. ВТ, 1887.
3. **Жлуктенко, Ю.** Лингвистическите аспекти двуязычия. М., 1974.
4. **Изложение за дейността на Българското царско консулство в Братислава за 1914 г.**
5. **Одран, М.** Влиянието на словашкия език върху езика на българите, живеещи в Словакия. В: сб. Езиковедската българистика в Чехословакия. С., 1987, 252-263.
6. **Пачев, А.** Малка енциклопедия по социолингвистика. Плевен, 1993.
7. **Dorul'a, J.** Jazyk a identita, jazyk a zakon. In: Slovenčina na konci 20. Storočia jej normy a perspektívy. In: Sociolinguistca Slovaca, 3, Bratislava, 1997, 108-112.
8. **Kal'avskI, M.** Jazyk a identita v etnický zmiešanom prostredí. In: Sociolinguistca Slovaca, 3, Bratislava, 1997, 113-119.
9. **Lexicon universorum regni Hungarie Locorum populosorum.** Pest, 1773.
10. **Petráš, M., Beresecká, O.** Migrácia bulharských zeleninárov do zahraničia a ich usadcovanie sa na Slovensku. In: Agrikultura, 22, 1989, 71-144.
11. **Petrov, A.** Příspevky k historické demografii Slovenska. Praha, 1724, 237.
12. **Podolák, J.** Etnografický výskum bulharských zeleninárov na Slovensku. In: Narodopisné informácie, 1973, № 3, 280-284.
13. **Podolák, J.** Tradičná organizácia kolektívnej práce u bulharských záhradníkov na Slovensku. In: Zborník SNM, LXXXI, Etnografía, 28, 1987, 103-140.
14. **Weinreich, U.** Languages in contact. New York, 1953.